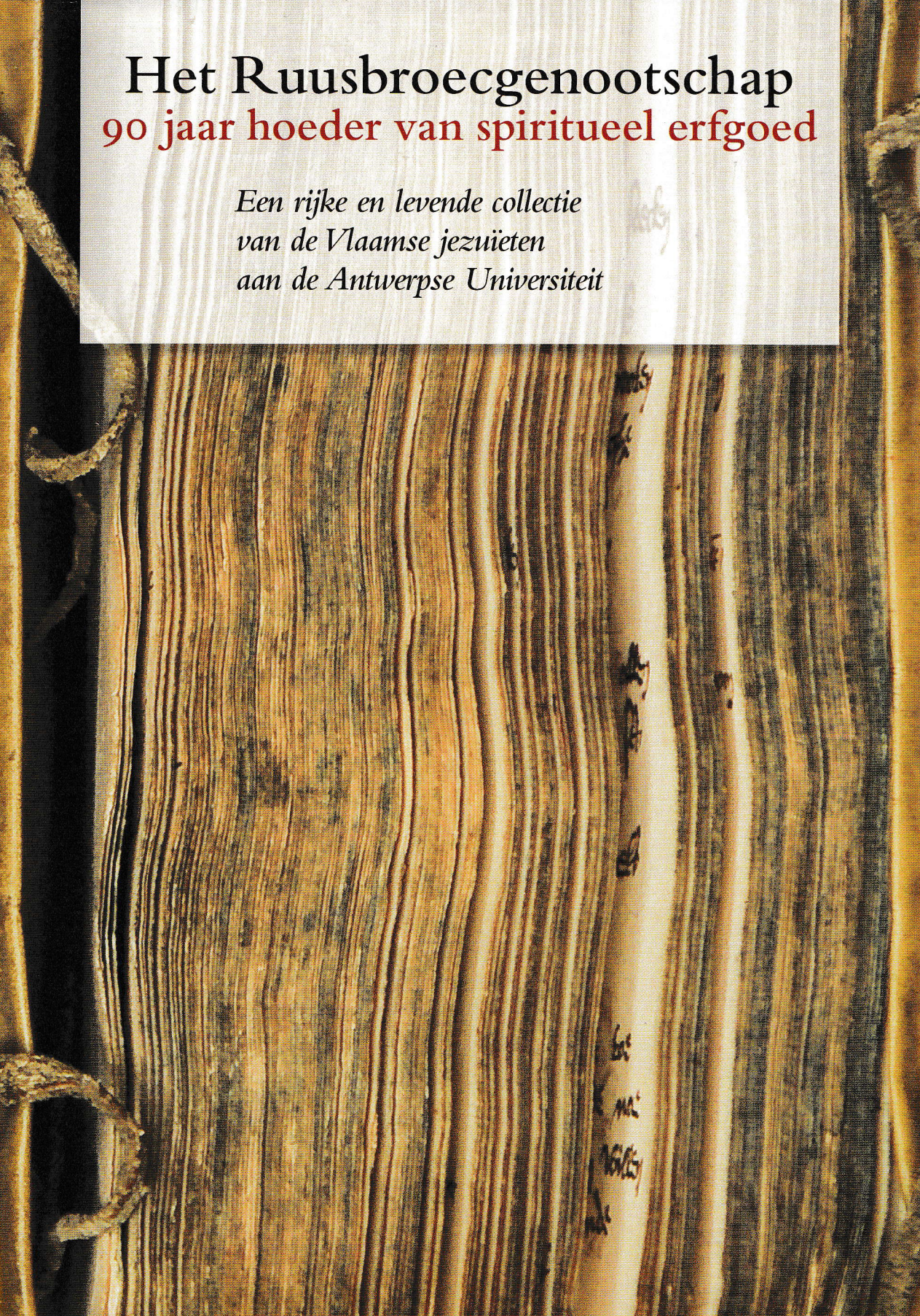


Het Ruusbroecgenootschap

90 jaar hoeder van spiritueel erfgoed

*Een rijke en levende collectie
van de Vlaamse jezuiten
aan de Antwerpse Universiteit*



Inhoudstafel

AUGUST DEN HOLLANDER ERNA VAN LOOVEREN	7	Inleiding
PIERRE DELSAERDT	10	Dionysius van Rijkel, <i>Speculum conversionis peccatorum</i>
WIM FRANÇOIS	14	De Moerentorbijbel
HUBERT MEEUS	16	Johannes David, <i>Christeliicken waerseggher</i>
CRAIG HARLINE JONAS VAN MULDER	18	Mirakelboeken
GUUS VAN DEN HOUT	20	Antwerpse devotieprentjes
THOM MERTENS	22	Jhesus collacien
WALTER MELION	24	Prayers and spiritual exercises
EVELYNE VERHEGGEN	26	Geestelijke maagden en hun passie voor 'beeldekens'
TINE VAN OSSELAER	28	Amand Gérardin, <i>Verschijsningen te Banneux</i>
GUIDO DE BAERE VEERLE FRAETERS	30	Uitgaven van werken van Middelnederlandse mystici

Geestelijke maagden en hun passie voor ‘beeldekens’

Ruusbroecgenootschap, prentenkamer · De collectie Thijs

EVELYNE VERHEGGEN promoveerde in 2006 op een onderzoek naar bid- en devotieprenten uit de 17de en 18de eeuw en is momenteel als consulente herbestemming werkzaam bij het Museum Catharijneconvent in Utrecht.

Belangrijke bronnen voor onderzoek naar religieuze geschiedenis en cultuur in Vlaanderen zijn archivalia en *catholica*: stichtelijke boeken en handschriften. Een relatief onbekende bron voor onderzoek zijn de devotieprenten of ‘bidprentjes’. Deze ‘beeldekens’ werden ten tijde van de katholieke reformatie vanuit Antwerpen over heel Europa, én daarbuiten, verspreid. Ze dienden – naast de verbeelding van het geloof – als een belangrijk hulpmiddel bij het gebed.

In de vroegmoderne tijd voelden velen zich geroepen om Christus na te volgen. Duizenden vrouwen verbonden zich via een mystiek huwelijk aan hun hemelse Bruidegom Christus en legden bij hun wijding de gelofte van zuiverheid af. De meeste maagden bleven echter, in tegenstelling tot kloosterzusters, ‘in de wereld’ en waren actief met onderwijs en handwerk (bijvoorbeeld borduren en kantklossen). De religieus levende vrouwen waren veruit in de meerderheid ten opzichte van hun mannelijke collega’s. In de Noordelijke Nederlanden werden de geestelijke maagden of geestelijke dochters in de volksmond ‘klopjes’ genoemd. In Vlaanderen heten ze ‘kwezels’. De op pagina acht weergegeven afbeelding van een *quesel* komt uit een reeks van afbeeldingen over religieuze kleding in de 17de en 18de eeuw.



De lesse van de morale · ingekleurde kopergravure op perkament, anoniem · Collectie Thijs

In hun dagelijks leven maakten de maagden volop gebruik van devotieprenten. In Antwerpen werden miljoenen van deze prentjes gedrukt ter inspiratie voor een deugdzaam leven in navolging van Christus, Zijn moeder Maria en de heiligen. Op het hierboven afgedrukte devotieprentje zijn twee geestelijke maagden met hun grote voorbeeld Maria afgebeeld. Zij ontvangen van haar een les over de meditatie tijdens het handwerk.

SEER HEYLIGE EN PROFYTELYCKE DAGELYCX MORGENS OPDRACHT
 Tot oeffeningh van alle Geloovige, om daer door befonderlyck deelachtigh te worden van alle de
 verdienften van JESUS, MARIA, en alle Gods lieve Heyligen, tot vergiffenis der sonden,
 beternis van leven, en bekomingh der eeuwige saligheyt.

Godt Hemelchen Vader, siet ick
 arm sondigh mensch drage u he-
 den op alle de verdienften van het le-
 ven, lyden, ende doot van uwen eenigen
 gebooren Sone Jesu Christi. Syn wilsen,
 sijn waecten, sijn bidden, sijn tranen, sijn
 geleertheyt, sieghmoedightheyt, oot-
 moedightheyt, gehoorsameghtheyt, sijn be-
 nautheyt, sijne wonden, en alle sijne ver-
 dienften, met de verdienften van sijne
 gebenedijde Moeder ende Maget Ma-
 ria, ende alle Gods lieve Heyligen, met
 alle Heylige sacrificien van de Missen, u
 dieer heden inde heel Werelt geschieden,
 en sulen geschieden, tot vergiffenis
 van myn en alle menschen sonden, vol-
 comen beternis van ons leven, ende daer-
 naer d'euwige glorie, oock voor die in
 peyckel nu noch sijn van sonden of
 sonden comen in peyckel, tot u goddelij-
 cke gheuey die fout belouen daer
 van te bevryden, oock tot troont van al-
 leenouyden ende bedruckte Heren, ende
 verholpene van alle Christene slyven myn
 die slavensye, die onghelovige, tot ge-
 singe, of saligedoot van alle liecke ende
 steruende menschen, tot verheffing van
 ons Heyligh Roomlich Catholyck Ge-
 loof, ende welvaren van onsen Allerhey-
 lighsten Vader den Paus van Roomen



sinnelyck Opperhoofd der ware Ker-
 ke Jesu Christi, en voor alle geestelij-
 cke ende wredelyke Overgheuey en on-
 derdanen, Biechtvaders, en Siebeldvaders,
 dat gy die en alle menschen, door uwen
 Goadelycken Geest belieft te bestieren.
 Ende eyndelyck tot laetensse en ver-
 holpene van alle Geloovige Zielen in-
 de byre des Vagviers, oock voor N...
 N... tot dien eynde dage ick u op
 geneel myn selven tot uwen eeuwigen
 lof, myn woorden, myn sweren ende
 gepreysen biddende dat sy alle gader,
 door u om uwen in u alleen mogen be-
 gingen, gedaen worden, ende voleyden.
 Vereenicht met die van uwen eenigen
 Sone Jesus, ende uwe welbeminde Duch-
 ter Maria, ootmoedelyck verloekende
 ons deelachtigh te maken van alle hun-
 derdiensten door Jesu-Christum
 onsen Heere, welcken Aldergoedertieren-
 sten Jesus ick bedanke van al de me-
 nightvuldige weldaden en liecke zehny
 onwederich behooten principelyck in
 sijne Alderheyligste menschwoedinge
 ende geboorte, bittere Passie, ende Doot.
 Den welcken leest ende regneert, met
 Godt den Vader, den Heyligen Geest,
 Godt inder eeuwightheyt die eeuwighen.
 Amen.

*Smaendaghs salmen dese Opdracht offensen ter eeren van het bloedigh sweeten in bet Hosten, ende ge-
 wangenisse Jesu-Christi. Ende dan dit miserie inden dagh somwylen overpersen principelyck in u Gebodt of
 Meditatie, ende alsoo doende dagelycx met de navolgende ransieren op die navolgende dagen.*
Dynsdaghs ter eeren vande wrede gewangenisse Jesu-Christi.
Woensdaghs ter eeren vande schraemelijcke geesselinghe.
*Donnerdaghs ter eeren vande pijnelycke Doorne Croone Jesu-Christi, en bet Hooghwaterdigh H. Sacra-
 ment des Ausaers.*
Vrydaghs ter eeren vande sware Cruysdraginge ende Cruysinghe.
Saterdaghs ter eeren vande Doot en begraffenisse Jesu-Christi, ende bedruckte Moeder Godts Maria.
Sondaghs ter eeren vande Verriessnisse en Hemelvaers van Jesus en Maria.

V. A. E. L. C.
 ANTWERPEN, By HENDRICK THIEULLIER, Boeckdrucker en Verkoopet, inde Wollste, 1710.

Seer heylige en profytelecke dagelycx morgens opdracht, (Antwerpen: Hendrick Thieullier, 1710) · Collectie Thijs

Een zeldzame combinatie van woord en beeld vormt een veel omvattende bidprent *Seer heylige en profytelecke dagelycx morgens opdracht*, van de Antwerpse boekdrukker en verkoper Hendrik Thieullier uit 1710. In het midden is een maagd afgebeeld mediterende over de vier uitersten: de dood, het oordeel, de hel en de hemel. Daaromheen zijn teksten gedrukt: een vroom gebed tot de Vader en hoe men Christus de hele week kon navolgen in Zijn lijden. Deze prent paste niet in een gebedenboekje en was dus vooral bestemd om aan de muur te hangen ter herinnering. Alhoewel deze prent waarschijnlijk in een grote oplage is verschenen, is slechts dit enkele exemplaar overgeleverd, een lot dat veel devotieprenten is beschoren.

Deze drie unieke bronnen van geestelijke maagden en hun spiritualiteit zijn afkomstig uit de rijke nalatenschap van professor Alfons K.L. Thijs. Hij heeft, samen met zijn vriend Filip Lemmens, zeer veel bijgedragen aan onze kennis over devotiegrafiek. De prentjes werden, na zijn dood in 2014, aangekocht door de Antwerpse Universiteitsbibliotheek en in bruikleen ondergebracht in de grote bestaande collectie devotieprenten van het Ruusbroecgenootschap ten behoeve van verder onderzoek naar de vroomheidsgeschiedenis in de vroegmoderne tijd.

Voor wie verder wil lezen

- E.M.F. VERHEGGEN, *Beelden van passie en hartstocht. Bid- en devotieprenten in de Noordelijke Nederlanden, 17de en 18de eeuw.* Zutphen, 2006.
- A.K.L. THIJS, *Antwerpen internationaal uitgeverscentrum van devotieprenten, 17de–18de eeuw.* Leuven, 1993.